

×

Književna poročila.

×

(!!) začelo. Poizkus, priobčen v teh prvih dveh snopičih, kaže, da je Moletov prevod za Mračetovim daleč zaostal. Kako neizmerno zaostaja njegov popirnat in vsakdanji jezik za bogatim in sočnim besedjem Mračetovega teksta, o tem se lahko prepriča vsak, ki oba primerja. J. A. G.

Ivić Aleksa: O srpskom i hrvatskom imenu. Izdanje knjižarnice S. B. Cvijanaovića. Beograd. 1922. 20 str. Cena 2 Din.

Južni Slovani se niso naselili na balkanski polotok kot enotno pleme, temveč so prinesli svoje plemenske formacije in plemenska imena iz severne domovine. Od teh raznih plemenskih imen sta se do danes ohranili v sredini južnih Slovanov imeni Srbov in Hrvatov. Že v začetku sta ti dve plemeni živeli vsako svoje politično življenje, pozneje jih je še bolj ločila verska razlika, latinska kultura na zapadu in bizantinska na vzhodu. Po izvajanjih prof. Ivića pa še do danes ni docela dovršen proces opredeljenja naroda za hrvaško ali srbsko ime; a ko je prejel del naroda pravoslavno vero, drugi pa rimsko-katoliško, se je s tem večinoma tudi družilo opredeljenje srbskega, odnosno hrvaškega imena, medtem ko so muslimani v Bosni, Bunjevci in Šokci v Baranji po večini še do danes neopredeljeni.

Na hrvaško ozemlje so se tekom stoletij priselili južni Slovani pravoslavne vere, katere imenujejo zgodovinski viri z raznimi imeni. Nastane vprašanje, ali naj te priseljence — ker so pravoslavne vere in ker uporabljajo cirilico — istovetimo s Srbi ali ne? Prof. Ivić sklepa v VII. poglavju svoje brošure tako: «Medju mahinacijama, kojima se služila Austro-Ugarska monarhija u politici, omiljeno sredstvo njeno bilo je stvaranje zbrke u narodnosnim pojmovima... Naučenjaci su nesvesno uvlačeni u službu tih političkih ciljeva austrijskih. Hrvatski naučenjaci su, svakojako nesvesno, ... poslužili mnogo austrijskoj politici ... da pišući o prošlim stolicima, u celoj Hrvatskoj i Slavoniji ne nalaze ni jednog jedinog Srbina, nego mesto Srba nalaze samo Vlahe.» O Klaićevi zgodovini Hrvatov pa sodi: «Ali kako strašno pada vrednost i ozbiljenost njegovom (i. e. Klaićevom) naučnom radu, kada prelistate njegovu Povest Hrvata pa nalazite posvuda Vlahe u Hrvatskoj i Slavoniji, a o Srbima nigde ni spomena nema.» Ker sega Klaićeva zgodovina šele do l. 1608., odpade pred vsem priseljevanje Srbov pod vodstvom Arsena Černojevića (l. 1690.) in moramo natančneje ogledati le one priseljence prejšnje dobe, ki jih Klaić nazivlje Vlahe, a jih Ivić prideluje Srbom.

Vlahi so bili prvotno romanskega pokolenja, a so že zgodaj prevzeli — z malimi izjemami (Krk, Istra) — govor obdajajočih jih južnih Slovanov, ne da bi se istočasno tudi socijalno z njimi združili. Ostali so pastirji in trgovali s proizvodi živinoreje. Na Hrvaškem se pojavljajo najprej okrog leta 1320. ter infiltrirajo polagoma vso deželo. Razume se, da so govorili že ob tem prvem naseljevanju na Hrvaškem srbsko-hrvaško in da so bili po večini pravoslavni, a njihov socijalni položaj je ostal tudi v novi domovini neizpremenjen in se niso istovetili ne s Hrvati, ne s Srbi. Te priseljence imenujejo zgodovinski viri dosledno Vlahe ali Morlake in tudi sami se ne imenujejo drugače nego Vlahi. Prim. iz 1330. l.: «Srbini da se ne ženi u vlasěh.» (Miklosich, Monum. serb. 98.) Statut iz 1436. l.: «... da ne drže Hrvati Vlahov mimo jednoga bravara ... i Srbliu da nemore odati na Vlaha, ni Vlah na Srbliu.» (Klaić, Povjest V. 17.) Leta 1481./82. razglasuje Ajaspaša, gospodar hercegove zemlje, «svake vrste ljudem, vlahom i srblem», da je Dubrovnik zopet ozdravel (Truhelka, Tursko-slovenski spomenici, str. 67.). Po Jirečku pa so dalmatinski Vlahi še v 16. in 17. stoletju vsaj deloma še govorili romansko. Tudi poznejši priseljenci 16. in 17. stoletja se še vedno imenujejo Vlahi, še leta 1668. se podpisuje

x

x

episkop »slavonskih Srba« (tako imenuje prof. Ivić te priseljence) Gabriel Mickich, episcopus Valacorum in Croatia (Ivić, 3). Ob tem času pa se pojavljata že tudi naziva Rasciani in Seruani (gradivo gl. pri Iviću), kar nam predvsem dokazuje, da so se zavedali verske sorodnosti s Srbi, odnosno da jih je identificirala rimsko-katoliška duhovna in posvetna gosposka zaradi njihovega pravoslavlja s Srbi. Mimogrede naj omenim, da nima odlomek pisma kralja Ferdinanda iz leta 1538. na str. 9. Ivićeve brošure: »Rasciani sive Serviani atque Valachi, quos vulgo z r b s c h y vocant« dokazilne moči, ker čitajo drugi zgodovinarji na tem mestu »Z y t s c h y« (= Čiči), a ne »zrbschy« (gl. Monum. spect. hist. Slavorum merid. XXXVIII. 411., Klaić, Povjest. VI. 26. in v »Hrvatu« 1922., br. 650). A baš to pismo razlikuje med Rasciani — Srbi in Valachi ravno tako kakor n. pr. prošnja J. Jurišića iz iste dobe, naj podeli kralj Ferdinand Vlahom (»Walächen«) iste svobode kot Srbom (»Sirfen«). Klaić, Povjest. VI. 26. Dokazano pa s tem gradivom še ni, da se vsi priseljenci »u to doba več ni po čemu nisu razlikovali od Srba u Srbiji ili u Crnoj Gori« (Ivić, 8), in da jih je zaradi verske pripadnosti in uporabljanja cirilice prideliti Srbom. Spričo dejstva, da jih viri tudi še v tej dobi imenujejo Vlahe, odnosno da razlikujejo med Vlahi in Srbi, nastane pred vsem vprašanje, ali in v koliko so ti novejši Vlahi s starejšimi priseljenci v zvezi in sorodstvu, odkod so se sploh posamezne skupine priselile in ali so bili že v prejšnjih bivališčih opredeljeni. Tu bi bilo treba zastaviti nadaljnja preiskavanja, ki bi potrdila ali ovrгла Klaićevo mnenje, da moramo smatrati Vlahe 16. in 17. stoletja »gomilom puka jezika hrvatskoga ili srpskoga, koja tada nije imala nikakve n a r o d n e svijesti« (Povjest, V, 409). Dejstvo, da je dobil pozneje naziv »Vlah« sramotilen pomen¹, je za raziskovalca starejših dob popolnoma postranska stvar; sploh ne kaže projicirati sedanjih razmer v preteklost, ker bi moglo nastati »stvaranje zbrka u historijskim pojmovima«, mislim pa tudi, da ne gre očitati zgodovinarjem, ki so Klaićevega mnenja, da »su nesvesno uvlačeni u službu političkih ciljeva austrijskih«. Taki pojavi rahločutnosti, ki z mikroskopom gleda, spadajo v dnevno časopisje in »grešnik« se bo našel celo v častni družbi našega pokojnega Levstika in Aškercal

Škoda, da ne moremo obuditi kakega spornega Vlaho-Srba iz 16. in 17. stoletja, da bi njega samega vprašali, kako in kaj — najbrž bi nam odgovoril v istem zmislu kakor dubrovniški ribič prof. Murku na vprašanje, kak jezik govori: »Gospodine, mi govorimo, kako nas je majka naučila, a jeli je to jezik srpski ili hrvatski, o tom neka se svadjaju gospoda.»

A. Pirjevec.

Aleš Ušeničnik: Uvod v filozofijo. (Konec.)

Ne spuščam se v podrobno kritiko teh izvajanj, pripominjam samo, da zamenjava Ušeničnik konstantno doživetje z metafizično-transcendentnim dejanstvom. Po mojem mnenju se duh ob prvem spoznanju kvečjemu zave, da se spoznanje mora ravnati po doživetjih, ne pa doživetja po spoznanju, ne

¹ Kako daleč je segala animoznost med bratom Hrvatom in Srbom v šestdesetih letih minulega stoletja, torej v dobi narodnega prebujenja (!), nam priča dr. Tkalac leta 1864., ko poroča, da je bil on edini Hrvat, ki je izkazoval srbskemu narodu svoje simpatije. A zato so ga zaznamovali kot odpadnika hrvaškega naroda in katoliške cerkve (!): »Und dies sind nicht die unteren Schichten des kroatischen Volkes, die sich des Spitznamens »Vlasi« und »Vlaška crkva« bedienen, um die Serben und die orthodoxe Kirche damit zu bezeichnen, es sind dies besonders sogenannte »Gebildete«, die in dieser Art Patriotismus und Toleranz excelliren.« (Ost und West. 1864. št. 16., str. 698.)